

подружжя, його частка у спільному майні переходить до іншого подружжя, і вже після його смерті – до осіб, визначених в спільному заповіті як спадкоємців. Подружжя, яке пережило, позбавлене право розпоряджатися майном, яке було заповідано іншій особі, оскільки відмовитися від спільного заповіту можна лише “за життя чоловіка та дружини”. Таке положення суперечить принципу спадкового права – принципу свободи заповіту, який передбачає можливість скасування заповіту заповідачем в будь-який час.

Розвиток спадкового права в новітній період свідчить про певну позитивний поступ законодавства: розширюється коло спадкоємців та об'єктів спадкового правонаступництва, гарантується принцип свободи заповіту. Проте, історія спадкового права свідчить про те, що не можуть існувати правові норми, які суперечать природі людини.

Колодій А. М.,

начальник кафедри конституційного та міжнародного права НАВС, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Ще в 1989 р. в одному з найбільш авторитетних теоретичних видань колишнього СРСР журналі «Советское государство и право» з'явилася рубрика «Правова реформа. Законопроектні роботи». У наступному році до неї додалася рубрика «Конституційна реформа». Наприкінці того ж року у Москві відбулася Всесоюзна науково-практична конференція на тему «Формування соціалістичної правової держави», на якій була заслухана доповідь тодішнього Міністра юстиції СРСР В. Ф. Яковлева «Правова реформа: тенденції і перспективи».

На даний момент в Україні здійснюється конституційна реформа. Її основним джерелом і головним завданням є реформування конституційного ладу держави. Як відомо, ще в 1997 р. в Інституті законодавства Верховної Ради України була розроблена Концепція державно-правової реформи в Україні, схвалена в листопаді 1997 р. на Всеукраїнській науково-практичній конференції, а пізніше - Комітетом Верховної Ради України з питань правової політики.

У шеститомній «Юридичній енциклопедії» *реформа загалом тлумачиться, як «... процес кардинальних, часто тривалих за часом перетворень відповідних сторін суспільного життя, державно-правових інститутів, окремих структур, тощо. Реформи, як правило модернізують і змінюють форму та зміст відповідних суспільних відносин, не порушуючи при цьому їхніх принципових засад»*¹.

Виходячи із вищевикладеного можна стверджувати, що *сучасна*

¹ - Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : „Укр. енцикл.”, 1998 – Т. 5 : П – С. – 2003. – С. 303.

конституційна реформа в Україні - це особлива управлінська програма дій, що їх приймає народ, верховна державна влада, які змушені в умовах побудови громадянського суспільства та правової держави, які постійно і об'єктивно змінюються, відновлювати їх єдність і тим самим забезпечувати нову якість разом з тим утверджуючи новий режим законності, який і виступає як ціль перетворень, що здійснюються народом чи владою. А до традиційних парламентської, адміністративної, судово-правової та муніципальної реформи, які являються відносно окремими напрямками конституційної, необхідно додати *реформування (або започаткування) громадянського суспільства і напевно, що визнати цей напрямок пріоритетним*. Разом з тим необхідно визнати, що головним, при будь-якому політико-правовому визначенні шляхів конституційної реформи, є орієнтація на те, щоб створити дієвий механізм політичної відповідальності, досягти мети конституційної реформи - створення громадянського суспільства і демократичної правової держави, становлення і розвитку сучасної системи українського конституціоналізму.

На мою думку у процесі конституційної реформи в Україні *можливо виділити три основних етапи*:

- формування нормативно-правової моделі конституційного ладу України (1989 – 1995 р. р.);
- підготовка і прийняття Конституції України – нормативної основи конституційної реформи в Україні (1995 – 1996 р. р.);
- новеллізація конституційного поля України, підготовка змін у Конституцію України, формування політико-правової системи українського конституціоналізму (сучасний етап) (1996 – 2010 р. р.).

Головними напрямками конституційної реформи в Україні можна визнати:

Парламентську реформу. На жаль, *концепції парламентської реформи*, тобто нормативно-правового акту, який би передбачав осмислену та послідовну систему дій і заходів у цьому напрямку, *прийнято не було*. А тому необхідним і невідкладним *вбачається внесення змін до Конституції України, у межах парламентської реформи, а саме*: 1) визнання та реальне забезпечення одним з головних напрямків діяльності українського парламенту процесу приведення законодавства України до вимог Основного Закону України; 2) подальшу гармонізацію українського законодавства із законодавством Європейського Союзу; 3) прийняття Закону України «Про Верховну Раду України»; 4) прийняття Закону України про тимчасові спеціальні, слідчі та спеціальну тимчасову слідчу комісію; 5) прийняття нового Закону України «Про Рахункову палату» і т.д.

Адміністративну реформу. Під *адміністративною реформою* розуміється система політико-правових заходів, сутність яких у структурних, функціональних, організаційних та інших удосконаленнях, насамперед у сфері виконавчої влади, з метою перетворення її з владно-репресивного механізму на організацію, що служить суспільству, і створення на цій основі ефективної системи державного управління. Тож, враховуючи усе вище викладене, можна висловити *ряд пропозицій щодо продовження адміністративної реформи*. А саме: 1) в уряд повинні призначатися особи, які мають чітку політичну програму дій щодо певного сектора державного управління, ініціативність та достатню мужність для відстоювання своїх поглядів і впровадження їх у

життя; 2) для реального прискорення адміністративної реформи є доцільним призначення міністра «без портфеля» з питань адміністративної реформи; 3) для підвищення ефективності діяльності Кабінету Міністрів України є раціональним вдосконалення діяльності урядових комітетів; 4) важливо, щоб усі органи виконавчої влади були підпорядковані Кабінету Міністрів України або безпосередньо, або через підпорядкування окремому члену уряду; 5) є неприпустимим положення передбачене ч. 4 ст. 118 Конституції України за якого «Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України», оскільки місцеві державні адміністрації є складовими частинами системи державної виконавчої влади і мають призначатися вищим органом цієї системи і т.д.

Судово-правову реформу. Можна зазначити такі *найважливіші напрямки судово-правової реформи*. Це, насамперед: 1) внесення змін до розділу 8 «Правосуддя» Конституції України у напрямку більш систематичного врегулювання та охорони суспільних відносин у зазначеній сфері та його редагування відповідно до назви «Судова влада»; 2) започаткування судів у справах неповнолітніх (ювенальних) та інших спеціалізованих судів (соціальних, трудових); 3) утвердження і забезпечення права індивідуальних суб'єктів, юридичних осіб на безпосереднє звернення за захистом своїх конституційних прав у Конституційний Суд України, тобто запровадження інституту конституційної скарги; 4) прийняття нового Закону України «Про прокуратуру України».

Муніципальну реформу. Щодо муніципальної реформи, то ряд вчених вважають її окремим напрямком конституційної реформи. Але у зв'язку з тим, що відсутня Концепція муніципальної реформи, яка б передбачала послідовність її здійснення, а також нормативно-правова основа – вести мову про неї, як про факт дійсності, є дещо передчасним. Але, насамперед, варто визнати, що на сьогодні чинні конституційні норми не тільки не сприяють подальшому розвитку місцевого самоврядування, але й певною мірою його стримують. *Причини ж недостатньої ефективності місцевої публічної влади, як видається, частково закладені у самій її конституційній моделі. А саме:* 1) Конституція України закріпила своєрідний статус районних і обласних рад: вони є представницькими органами, що представляють спільні інтереси територіальних громад відповідного району чи області. Населення ж району та області громадами не визнаються, а відтак правом на самоврядування не володіють; 2) є відсутнім належний рівень ресурсного забезпечення місцевого самоврядування (його матеріальної і фінансової основ) та невизначеність територіальної основи місцевого самоврядування; 3) конституційне положення щодо права громади управляти комунальною власністю залишилось законодавчо незабезпеченим (відповідний Закон досі не прийнято); 4) не вдається децентралізувати бюджетну систему та реалізувати задекларований в Бюджетному кодексі України принцип формування бюджетів «знизу – вгору»; 5) невизначеною залишається територіальна основа місцевого самоврядування; 6) доцільним є розробка і прийняття Муніципального кодексу України.

Реформування громадянського суспільства. Передбачає внесення змін і доповнень до розділу 1 та 2 Конституції України та розділу 11 «Міське

самоврядування». А саме: 1) у новій Конституції України у порівнянні із чинною, доцільно змінити назву Розділу І Конституції України «Загальні засади» назвавши його «Загальні засади конституційного ладу»; 2) Розділ І Конституції України, враховуючи його значущість а також виходячи із правил законодавчої техніки та для забезпечення зручності використання і розуміння, доцільно структурувати на окремі глави, які б могли називатися «Основи політичної системи», «Основи економічної системи», «Основи духовної системи», «Основи соціальної системи», «Основи правової системи», «Основи міжнародних відносин», тощо.

Надзвичайно важливого значення для реформування громадянського суспільства набуває розділ 2, або йому аналогічний, Конституції України. Він має називатися «Основи конституційно-правового (або загального) статусу людини і громадянина в Україні», а не «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», (чинна Конституція України), оскільки у ньому йдеться не тільки про права, свободи та обов'язки людини і громадянина а й про інші елементи конституційно-правового статусу людини і громадянина. *Цей розділ також доцільно систематизувати та структурувати виклавши його у вигляді взаємно пов'язаних частин (глав). А саме:* 1) у першій главі, викласти принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина; 2) у другій главі є сенс конституційно регламентувати громадянство а також основи конституційно-правових статусів інших категорій осіб; 3) у наступних главах мають викладатися: а) особисті; б) політичні; в) економічні; г) соціальні; д) духовні права та свободи людини і громадянина; 4) у заключних главах цього Розділу нової Конституції України, на мою думку, мають викладатися обов'язки людини і громадянина, згруповані на: а) особисті; політичні; економічні; соціальні і духовні; б) гарантії реалізації прав, свобод та обов'язків, систематизовані на загальні і юридичні.

Користін О. Є.,
Вчений секретар НАВС,
доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

Протидія злочинам, що утворюють загрозу фінансовій системі держави, сьогодні є одним з пріоритетних напрямів в роботі правоохоронних органів, зокрема, органів внутрішніх справ. Основним підрозділом ОВС, до завдань якого відноситься виявлення економічних злочинів проти власності, у сфері службової і господарської діяльності, інтелектуальної власності, а також забезпечення відшкодування завданих злочинами матеріальних збитків, є Державна служба боротьби з економічною злочинністю (далі – ДСБЕЗ).

На теперішній час організація діяльності цього підрозділу зазнала певних змін, що обумовлено набуттям чинності Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) та прийняттям низки підзаконних нормативно-правових актів, які врегульовують діяльність правоохоронних органів в нових законодавчих умовах. З-поміж іншого, одним з основних аспектів у забезпеченні ефективної протидії фінансовій злочинності стало налагодження